

راهبردهای مؤثر و تعیین کننده در کشت فراسرزمینه دانه‌های روغنی و نهاده‌های دامی

میلاد امینی زاده^۱

چکیده

کاهش ظرفیت‌های منابع آب کشور برای افزایش تولید داخلی و ناکارآمدی شبکه جهانی تجارت و تحریم‌های اقتصادی موجب شده است که به کشاورزی فراسرزمینی برای تولید محصولات اساسی مانند دانه‌های روغنی و نهاده‌های دامی به‌عنوان یکی از مسیرهای تأمین نیاز بازار داخلی با هدف ارتقای امنیت غذایی توجه ویژه‌ای شود. تحلیل مؤلفه‌های تولید و تجارت محصولات ذرت، سویا، کلزا و آفتاب‌گردان نشان داد که وابستگی ایران به واردات ذرت و سویا برای تأمین نیاز بازار داخلی به‌شدت افزایش یافته است. همچنین به دلیل شدت تحریم‌های اقتصادی در سال‌های اخیر، افزایش ارزش ریالی واردات هر تن از محصولات ذرت، سویا، کلزا و آفتاب‌گردان بیش از ۴۰۰ درصد بوده است. از این رو برای ارائه الگوی پویای سرمایه‌گذاری در کشت فراسرزمینی در راستای دستیابی به هدف بردسرد راهبردهای (۱) انتخاب کشور میزبان بر اساس مؤلفه‌هایی مانند منابع طبیعی غنی، ظرفیت نیروی انسانی، زیرساخت‌ها، موقعیت جغرافیایی و قرابت‌های فرهنگی و سیاسی، (۲) اتخاذ سیاست‌های حمایتی پویا برای ترغیب فعالان بخش کشاورزی، (۳) ایجاد پایگاه اطلاعات جامع و پویا، (۴) تعهد به نیازهای جوامع محلی کشور میزبان مانند اشتغال و معیشت، (۵) ارائه الگوهای تجارت عادلانه و فراگیر متناسب با ظرفیت‌ها و قوانین محلی و (۶) حفاظت از منابع طبیعی و محیط‌زیست کشور میزبان ارایه می‌شود.

واژگان کلیدی: امنیت غذایی، کشاورزی فراسرزمینی، دانه‌های روغنی، نهاده‌های دامی.

مقدمه

درصد افزایش یافت و به سطحی حدود ۹/۹ درصد

رسید که دستیابی به هدف گرسنگی صفر تا سال

۲۰۳۰ را با چالشی جدی مواجه ساخت. بر این اساس،

تعداد افرادی که دچار سوءتغذیه هستند به ۷۶۸

میلیون نفر در سال ۲۰۲۰ رسید که حدود ۱۱۸ میلیون

نفر بیشتر از سال ۲۰۱۹ است. حدود ۴۱۸ میلیون نفر

(۵۴/۴ درصد) در آسیا و حدود ۲۸۲ میلیون نفر

(۳۶/۷ درصد) در آفریقا دچار سوءتغذیه هستند

(جدول شماره ۱).

در سال‌های اخیر موضوع امنیت غذایی در همه

کشورها، به‌ویژه کشورهای در حال توسعه، مورد توجه

گسترده قرار گرفته است (جیانگ و همکاران،

۲۰۱۹). بر اساس گزارش اخیر سازمان خواربار و

کشاورزی در سال ۲۰۲۱، گرسنگی جهان در سال

۲۰۲۰ تحت تأثیر ویروس کووید ۱۹ افزایش یافته

است؛ به‌گونه‌ای که پس از همه‌گیری ویروس کووید

۱۹، شیوع سوءتغذیه در دنیا تنها در یک سال ۱/۵

جدول ۱- تعداد و درصد جمعیت دچار سوء تغذیه در دنیا (۲۰۱۵-۲۰۲۰)

۲۰۲۰		۲۰۱۹		۲۰۱۸		۲۰۱۵		منطقه
سهم (درصد)	نفر (میلیون)	سهم (درصد)	نفر (میلیون)	سهم (درصد)	نفر (میلیون)	سهم (درصد)	نفر (میلیون)	
۹/۹	۷۶۸/۰	۸/۴	۶۵۰/۳	۸/۳	۶۳۳/۴	۸/۳	۶۱۵/۱	جهان
۹/۰	۴۱۸/۰	۷/۹	۳۶۱/۳	۷/۸	۳۵۴/۶	۸/۳	۳۶۹/۹	آسیا
۲۱/۰	۲۸۱/۶	۱۸/۰	۲۳۵/۳	۱۷/۸	۲۲۷/۱	۱۶/۹	۱۹۹/۷	آفریقا
۹/۱	۵۹/۷	۷/۱	۴۵/۹	۶/۸	۴۳/۷	۵/۸	۳۶/۴	آمریکای لاتین و کارائیب
<۲/۵	-	<۲/۵	-	<۲/۵	-	<۲/۵	-	آمریکای شمالی و اروپا
۶/۲	۲/۷	۶/۲	۲/۶	۶/۲	۲/۶	۶/۱	۲/۴	اقیانوسیه

مأخذ: سازمان خواربار و کشاورزی (۲۰۲۱).

دسترسی نداشتند درحالی که این میزان برای سال ۲۰۱۹ حدود ۲ میلیارد نفر بود (جدول شماره ۲). منطقه آسیا بیش از ۵۰ درصد جمعیت با ناامنی غذایی را به خود اختصاص داده است و آفریقا در رتبه دوم قرار دارد. شایان توجه است افزایش ناامنی غذایی در دوره همه گیری ویروس کرونا در همه مناطق از جمله اقیانوسیه، آمریکای شمالی و اروپا که دارای کمترین میزان درصد و جمعیت هستند، مشاهده شده است.

شیوع جهانی ناامنی غذایی متوسط یا شدید (که با استفاده از مقیاس تجربه ناامنی غذایی اندازه گیری می شود) از سال ۲۰۱۴ به آرامی در حال افزایش است. این موضوع پس از همه گیری ویروس کووید ۱۹ افزایش شدیدتری یافته است و تقریباً ۳۲۰ میلیون نفر در یک سال با ناامنی غذایی متوسط و شدید روبه رو شده اند؛ به گونه ای که تقریباً یک نفر از هر سه نفر در جهان (۲/۳۷ میلیارد نفر) در سال ۲۰۲۰ به غذای کافی

جدول ۲- تعداد و درصد جمعیت روبه رو با ناامنی شدید و متوسط غذایی در دنیا (۲۰۱۵-۲۰۲۰)

۲۰۲۰		۲۰۱۹		۲۰۱۸		۲۰۱۵		منطقه
سهم (درصد)	نفر (میلیون)	سهم (درصد)	نفر (میلیون)	سهم (درصد)	نفر (میلیون)	سهم (درصد)	نفر (میلیون)	
ناامنی شدید غذایی								
۱۱/۹	۹۲۷/۶	۱۰/۱	۷۷۹/۹	۹/۶	۷۳۱/۳	۸/۱	۵۹۸/۴	جهان
۱۰/۲	۴۷۱/۱	۹/۰	۴۱۴/۷	۸/۶	۳۹۴/۵	۷/۲	۳۱۹/۹	آسیا
۲۵/۹	۳۴۶/۶	۲۱/۹	۲۶۸/۷	۲۰/۶	۲۶۲/۹	۱۸/۳	۲۱۵/۹	آفریقا
۱۴/۲	۹۲/۸	۷/۱	۶۵/۳	۹/۶	۶۱/۷	۷/۵	۴۶/۶	آمریکای لاتین و کارائیب
۱/۴	۱۵/۹	۱/۰	۱۱/۶	۱/۰	۱۰/۷	۱/۴	۱۵/۰	آمریکای شمالی و اروپا
۲/۶	۱/۱	۶/۲	۱/۶	۶/۲	۱/۵	۲/۶	۱/۱	اقیانوسیه
ناامنی متوسط و شدید غذایی								
۳۰/۴	۲۳۶۸/۲	۲۶/۶	۲۰۴۹/۹	۲۵/۹	۱۹۷۸/۲	۲۲/۸	۱۶۸۰/۱	جهان
۲۵/۸	۱۱۹۸/۷	۲۲/۷	۱۰۴۳/۲	۲۲/۲	۱۰۴۳/۰	۱۸/۸	۸۳۴/۶	آسیا
۵۹/۶	۷۹۸/۸	۵۴/۲	۷۰۸/۶	۵۲/۷	۶۷۱/۸	۴۸/۰	۵۶۷/۲	آفریقا
۴۰/۹	۲۶۷/۲	۳۱/۹	۲۰۷/۰	۳۱/۷	۲۰۳/۳	۲۷/۵	۱۷۱/۸	آمریکای لاتین و کارائیب
۸/۸	۹۸/۳	۷/۷	۸۵/۴	۷/۶	۸۴/۲	۹/۳	۱۰۲/۵	آمریکای شمالی و اروپا
۱۲/۰	۵/۱	۱۳/۶	۵/۷	۱۳/۱	۵/۵	۱۰/۰	۴/۰	اقیانوسیه

مأخذ: سازمان خواربار و کشاورزی (۲۰۲۱).

مشکل سوءتغذیه مواجه بودند. با توجه به هم‌زمانی تحریم‌های مالی آمریکا و همه‌گیری ویروس کووید ۱۹، چالش‌های ناامنی غذایی و سوءتغذیه برای کشور در مقایسه با دیگر کشورهای دنیا بیشتر شده است. از این رو ضرورت دارد که به سیاست‌های تأمین نیاز بازار داخلی توجه ویژه‌ای شود.

ایران نیز مانند بسیاری از کشورهای دنیا با مشکلات سوءتغذیه و ناامنی غذایی روبه‌روست؛ به‌گونه‌ای که در دوره زمانی ۲۰۲۰-۲۰۱۸ بیش از ۳۵ میلیون نفر با ناامنی متوسط و شدید غذایی و از این میزان بیش از ۷ میلیون نفر با ناامنی شدید غذایی روبه‌رو بودند. همچنین، ۴/۶ میلیون نفر از جمعیت کشور در دوره زمانی ۲۰۲۰-۲۰۱۸ با

جدول ۳- تعداد و درصد جمعیت دچار سوءتغذیه و ناامنی غذایی در ایران

ناامنی متوسط و شدید غذایی				ناامنی شدید غذایی				سوءتغذیه			
۲۰۱۸-۲۰۲۰		۲۰۱۴-۲۰۱۶		۲۰۱۸-۲۰۲۰		۲۰۱۴-۲۰۱۶		۲۰۱۸-۲۰۲۰		۲۰۰۴-۲۰۰۶	
سهم	نفر	سهم	نفر	سهم	نفر	سهم	نفر	سهم	نفر	سهم	نفر
(درصد)	(میلیون)	(درصد)	(میلیون)	(درصد)	(میلیون)	(درصد)	(میلیون)	(درصد)	(میلیون)	(درصد)	(میلیون)
۴۲/۵	۳۵/۲	۴۸/۰	۳۷/۷	۸/۷	۷/۲	۹/۵	۷/۵	۵/۵	۴/۶	۵/۲	۳/۶

مأخذ: سازمان خواربار و کشاورزی (۲۰۲۱).

ایران نیز با محدودیت‌های شدید تأمین نیاز بازار داخلی دانه‌های روغنی و نهاده‌های دامی از مسیر تولید داخلی و واردات مواجه است. بر همین اساس، توجه به سرمایه‌گذاری در کشاورزی فراسرزمینی به‌عنوان یکی از اولویت‌های اصلی کشور و سیاست‌گذاران در سال‌های اخیر مطرح شده است. هدف اصلی این مطالعه، ارائه راهبردهای مؤثر و تعیین‌کننده در کشت فراسرزمینی دانه‌های روغنی و نهاده‌های دامی کشور است. در بخش اول، اهمیت کشت فراسرزمینی و چالش‌های آن بیان می‌شود. در بخش دوم، مؤلفه‌های تولیدی و تجاری دانه‌های روغنی در کشور بررسی می‌شود. در بخش سوم، ملاحظات امنیت اقتصادی ارائه و در بخش پایانی، پس از بیان نتیجه‌گیری، راهبردهای مؤثر در قالب پیشنهادها ارائه می‌شود.

سرمایه‌گذاری در کشاورزی فراسرزمینی از مهم‌ترین سیاست‌های پیش روی کشورها برای ارتقای مؤلفه‌های امنیت غذایی و کاهش جمعیت دچار سوءتغذیه در سالیان اخیر بوده است. بسیاری از کشورها با منابع طبیعی غنی نیز نیازمند فرصت سرمایه‌گذاری خارجی برای توسعه بخش کشاورزی برای تأمین نیازهای توسعه پایدار هستند (کارهاس، ۲۰۱۸)؛ به‌گونه‌ای که بر اساس پیش‌بینی‌های سازمان خواربار و کشاورزی، برای تأمین تقاضای کشاورزی پیش‌بینی شده ۹۳ کشور در حال توسعه در سال ۲۰۵۰، به‌طور متوسط ۲۰۹ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری سالانه مورد نیاز است. توسعه سرمایه‌گذاری در کشاورزی فراسرزمینی هر دو گروه از کشورهای سرمایه‌گذار و میزبان را به اهداف مطلوب خود برای ارتقای امنیت غذایی و دستیابی به توسعه پایدار می‌رساند.

۱- کشاورزی فراسرزمینی و چالش‌های آن

کشاورزی فراسرزمینی به صورت سرمایه‌گذاری و بهره‌برداری از منابع و ظرفیت‌های دیگر کشورها برای تولید محصولات کشاورزی در راستای تأمین نیاز بازار داخلی یا صادرات در کشور سرمایه‌گذار تعریف می‌شود که هدف اصلی آن، ارتقای مؤلفه‌های امنیت غذایی است. در کشاورزی فراسرزمینی، اراضی بزرگ‌مقیاس کشورهای با منابع و ظرفیت‌های تولیدی بالا، برای تولید محصولات استراتژیک خریداری یا برای دوره‌های بلندمدت اجاره می‌شوند.

تأمین نیاز بازار داخلی محصولات غذایی از دو مسیر تولید محصولات کشاورزی داخل مرزها و واردات از شبکه جهانی تجارت صورت می‌گیرد. با توجه به محدودیت‌های منابع تولیدی کشاورزی و تغییرات شدید آب‌وهوایی، تولید مواد غذایی در بسیاری از کشورها ناکافی و نیازمند سرمایه‌گذاری هدفمند است (چیچاوا و همکاران، ۲۰۱۳؛ موره‌آ و بالزارینی، ۲۰۱۸). پس از بحران جهانی ۲۰۰۹-۲۰۰۷ که منجر به بحران غذایی در بسیاری از کشورها شد، ناکارآمدی شبکه جهانی تجارت برای تأمین عادلانه نیاز مواد غذایی کشورها آشکار شد؛ به گونه‌ای که بسیاری از کشورهای تولیدکننده و صادرکننده به قراردادهای خود برای تأمین کشورهای واردکننده پایبند نبودند و سیاست‌های ممنوعیت صادرات را در راستای تقویت ذخایر محصولات کشاورزی برای حفظ خود از بحران غذایی عملیاتی کردند. از این رو جامعه جهانی با تردیدهای جدی در خصوص

کارآمدی شبکه جهانی تجارت روبه‌رو شد که نتیجه آن، بی‌اعتمادی کشورها به عملکرد این شبکه بود. بار دیگر و در سال ۲۰۲۰ که همه‌گیری ویروس کووید ۱۹ کشورها را با مشکلات متعددی مواجه ساخت، ناکارآمدی نظام شبکه جهانی تجارت برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان، به‌ویژه در بحران‌های جهانی و همه‌گیر شفاف شد و تمایل کشورها به کشاورزی فراسرزمینی افزایش یافت. ایران نیز مانند بسیاری از کشورها برای ارتقای امنیت غذایی به دلایل متعددی که در زیر مهم‌ترین آن‌ها تشریح می‌شوند، نیازمند سرمایه‌گذاری در کشاورزی فراسرزمینی است.

- تحریم‌های مالی و اقتصادی ایران همواره باعث شده است که برای تأمین نیاز بازار داخلی از شبکه جهانی تجارت با مشکلات متعددی مواجه باشد. این موضوع و نبود مدیریت صحیح و کارآمد باعث شده است که در سال‌های اخیر کشور همواره با بی‌ثباتی شدیدی در بازار داخلی، به‌ویژه بازار کالاهای اساسی روبه‌رو باشد که نتیجه آن، کاهش امنیت غذایی اقشار مختلف جامعه، به‌ویژه اقشار کم‌درآمد است.

- منابع تولیدی بخش کشاورزی کشور، به‌ویژه منابع آبی، به دلایلی مانند پایین بودن متوسط بارندگی سالانه کشور، ناهمگنی توزیع مکانی و زمانی بارش در طول سال‌های مختلف و برداشت بی‌رویه از منابع آب زیرزمینی، با محدودیت جدی مواجه و محصولات آبربر در سال‌های اخیر با چالش جدی روبه‌رو بوده است.

و حق امتیاز اراضی؛ زیرا بی‌توجهی به الزامات و قوانین کشور میزبان هزینه‌های بالا و گاه جبران‌ناپذیری به کشور سرمایه‌گذار تحمیل می‌کند؛ به‌گونه‌ای که در بهترین حالت موجب افزایش هزینه‌های انعقاد قرارداد و در بدترین حالت منجر به فسخ قرارداد می‌شود.

- بررسی بسترهای فرهنگی و اجتماعی اقشار مختلف، به‌ویژه روستاییان و کشاورزان در کشور میزبان؛ زیرا بی‌توجهی به بسترهای فرهنگی و اجتماعی در میان‌مدت موجب ارائه الگوی متفاوتی از کشاورزی فراسرزیمینی با ساختارهای اجتماعی آن کشور می‌شود که نتیجه آن، ایجاد موج گسترده‌ای از اعتراضات در کشور میزبان است.

- توجه به ظرفیت‌های منابع طبیعی و محیط‌زیست و حرکت در چهارچوب قانون کشور میزبان؛ زیرا فعالیت‌های کشاورزی بدون توجه به ظرفیت‌های منابع طبیعی و محیط‌زیست و همچنین، اهداف توسعه پایدار کشور میزبان، در میان‌مدت در کشور میزبان و جوامع بین‌المللی دید منفی غارت‌گرایانه از سرمایه‌گذاران ایرانی ایجاد می‌کند.

- ایجاد الگوی زنجیره تأمین با در نظر گرفتن ظرفیت‌های جوامع محلی با تأکید بر ارتقای معیشت آن‌ها؛ زیرا ارائه الگوی زنجیره تأمین بدون دخالت جوامع محلی و نادیده گرفتن ظرفیت‌های آن مانند نیروی کار، در میان‌مدت موجب اعتراضات مدنی آن‌ها می‌شود.

- افزایش جمعیت و روند روبه‌رشد شهرنشینی موجب شده است که تقاضا برای مواد غذایی سالم و باکیفیت برای تأمین نخستین نیازهای طبیعی مردم فزونی یابد.

- تداخل کشت محصولاتمانند گندم با محصولات ذرت و دانه‌های روغنی با توجه به منابع تولیدی محدود موجب کاهش ظرفیت‌های تولیدی این گروه از محصولات شده است.

بر همین اساس، در سال‌های اخیر سیاست‌گذاران به سرمایه‌گذاری در کشاورزی فراسرزیمینی توجه زیادی کرده‌اند؛ به‌گونه‌ای که بر اساس بند م تبصره ۸ لایحه پیشنهادی بودجه سال ۱۴۰۱، دولت مکلف شده است که در شرایط مساوی، اولویت خرید خود را برای واردات محصولات کشاورزی و دامی از شرکت‌های ایرانی فعال در حوزه کشاورزی فراسرزیمینی قرار دهد.

کشاورزی فراسرزیمینی ظرفیت‌ها و فرصت‌های متعددی در اختیار کشورها گذاشته است. باوجوداین، تجربه بسیاری از کشورها نشان داده که کشاورزی فراسرزیمینی با چالش‌های متعددی همراه بوده است. می‌توان بیان داشت که توجه نکردن به الزامات کشاورزی فراسرزیمینی موجب عدم دستیابی به اهداف تعیین‌شده در برنامه‌ها و سیاست‌های کشور می‌شود. در ادامه، تعدادی از این الزامات ارائه می‌شود:

- توجه به قوانین و اسناد بالادستی در خصوص مباحث مرتبط با سرمایه‌گذاری کشاورزی فراسرزیمینی در کشور میزبان مانند الزامات سرمایه‌گذاری کشاورزی و قوانین تملک، اجاره

۱۳۹۷-۱۳۹۹، به حدود ۱/۱ میلیون تن رسیده است. در همین دوره زمانی، میزان واردات ایران با رشدی ۱۶۹ درصدی روبه‌رو بوده و از حدود ۲/۸ به بیش از ۷/۵ میلیون تن رسیده است.

یکی از مهم‌ترین دلایل این موضوع کاهش ظرفیت منابع آبی کشور است؛ زیرا ذرت محصولی آب‌بر و تولید آن نیازمند منابع آبی غنی است. نکته شایان توجه اینکه، اتکای بالا به واردات، کشور را با چالش جدی مواجه می‌کند؛ زیرا افزون‌بر ناکارایی شبکه جهانی تجارت، ایران به‌واسطه تحریم‌ها با محدودیت مالی در این شبکه روبه‌روست که موجب می‌شود آثار منفی بر ثبات حجمی و زمانی تولید و همچنین، ثبات قیمت داشته باشد. محصول سویا نیز مانند ذرت در دوره‌ای ۱۵ ساله با کاهش سطح زیر کشت و تولید مواجه بوده است؛ به‌گونه‌ای که میزان تولید سویا از ۱۸۱ هزار تن در دوره زمانی ۱۳۸۵-۱۳۸۷، با کاهش ۲۱ درصدی، به ۱۴۴ هزار تن در دوره زمانی ۱۳۹۷-۱۳۹۹ رسیده درحالی‌که میزان واردات در همین دوره زمانی با رشدی نزدیک به ۱۰۰ درصد، از بیش از ۱ به بیش از ۲ میلیون تن افزایش یافته است. می‌توان دریافت که میزان وابستگی کشور برای تأمین نیاز داخلی این محصول نیز به واردات از دیگر کشورها افزایش یافته است.

بررسی میزان تولید و واردات کلزا و آفتاب‌گردان نتایج متفاوتی ارائه می‌دهد؛ تولید کلزا در دوره زمانی ۱۳۹۷-۱۳۹۹ نسبت به دوره زمانی ۱۳۸۵-۱۳۸۷، افزایش ۳۱ درصدی داشته و از ۲۸۴ به ۳۷۱ هزار تن رسیده است. همچنین، تولید آفتاب‌گردان روند کاهشی داشته است که مقدار آن زیاد نیست. شایان

- توجه به قرابت‌های فرهنگی و سیاسی کشور میزبان؛ زیرا با توجه به شرایط سیاسی ایران در فضای بین‌المللی و اعمال تحریم‌های متعدد، بی‌توجهی به مؤلفه‌های سیاسی کشور میزبان، در مواقع حساس سرمایه‌گذاران کشور را با چالش‌های جدی مواجه می‌سازد.

درنهایت، می‌توان بیان داشت که با توجه به شرایط ایران، حرکت کشور در مسیر کشاورزی فراسرزمینی اجتناب‌ناپذیر است و ضرورت دارد چالش‌های پیش روی سرمایه‌گذاری در کشاورزی فراسرزمینی با ارائه الگوی جامع میان ایران و کشورهای میزبان با هدف دستیابی به توافق برد-برد مدیریت شود. در بخش نتیجه‌گیری و پیشنهادها، راهبردهای سیاستی مؤثر برای سرمایه‌گذاری در کشاورزی فراسرزمینی به‌طور جامع ارائه شده است.

۲- تولید و تجارت دانه‌های روغنی و نهاده‌های دامی

صنعت دام و طیور از مهم‌ترین صنایع داخل کشور شمرده می‌شود که نقش مهمی در تأمین نیازهای غذایی مردم دارد. تحلیل شرایط تولید و تجارت دانه‌های روغنی و نهاده‌های دامی تصویر روشنی از وضعیت فعلی کشور در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان قرار می‌دهد. همان‌طور که دیده می‌شود، سطح زیر کشت و تولید ذرت به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهاده‌های دامی، با کاهش ۴۰ درصد مواجه است؛ به‌گونه‌ای که در دوره زمانی ۱۳۸۵-۱۳۸۷ میزان تولید بیش از ۲ میلیون تن بوده که در دوره زمانی

است. میزان افزایش واردات برای آفتاب‌گردان نیز ۶۸۳ درصد بوده است. بی‌توجهی به این دو محصول در آینده مشکلات جدی ایجاد و بازار داخلی کشور را مانند ذرت و سویا متکی به واردات می‌کند.

توجه است که میزان واردات کلزا و آفتاب‌گردان در دوره‌های ۱۵ ساله رشد بسیار بالایی داشته است؛ به‌گونه‌ای که میزان واردات کلزا با رشد ۱۹ هزار درصدی، از ۱۳۵ تن به بیش از ۲۶ هزار تن رسیده

جدول ۴- مؤلفه‌های تولید و تجارت محصولات ذرت، سویا، کلزا و آفتاب‌گردان در ایران

محصول	سال	سطح زیر کشت هکتار	تولید تن	عملکرد تن در هکتار	صادرات		واردات	
					مقدار تن	ارزش هزار دلار	مقدار تن	ارزش هزار دلار
ذرت	۱۳۸۵-۱۳۸۷	۲۸۰۵۳۴	۲۰۲۹۴۷۴	۷۱۸۱	۳۳۶۴	۸۷۶	۲۷۹۷۹۴۶	۶۸۲۶۱۳
	۱۳۸۸-۱۳۹۰	۲۴۳۶۲۰	۱۶۳۳۰۰۲	۶۶۷۰	۴۷	۱۲	۴۳۸۹۸۹۴	۱۱۰۰۰۲۸
	۱۳۹۱-۱۳۹۳	۲۷۱۴۳۷	۱۷۶۹۶۲۵	۶۵۵۷	۸	۱۳	۵۰۱۱۷۳۹	۱۴۱۸۹۳۴
	۱۳۹۴-۱۳۹۶	۱۴۲۷۷۵	۱۰۱۰۹۰۹	۷۰۳۶	۳۸	۴۴	۶۳۹۷۲۸۰	۱۳۸۴۸۱۷۹
	۱۳۹۷-۱۳۹۹	۱۶۷۵۲۱	۱۱۳۶۲۹۹	۶۷۶۶	۱۳۶۷	۳۹۶	۷۵۲۵۶۶۵	۱۶۴۳۶۷۰
	۱۳۸۵-۱۳۹۹	۲۲۱۱۷۷	۱۵۱۵۸۶۲	۶۸۴۲	۹۶۵	۲۶۸	۵۲۲۴۵۰۵	۱۲۴۶۰۲۵
	رشد	-۴۰	-۴۴	-۶	-۵۹	-۵۵	۱۶۹	۱۴۱
سویا	۱۳۸۵-۱۳۸۷	۸۰۴۱۲	۱۸۱۴۶۲	۲۲۶۱	۲۲۷۰	۱۰۴۳	۱۰۵۸۱۵۱	۴۱۲۳۶۱
	۱۳۸۸-۱۳۹۰	۷۲۶۳۸	۱۴۸۷۰۰	۲۰۳۸	۱۵۰۱	۷۳۰	۹۰۱۶۵۹	۴۳۴۵۷۴
	۱۳۹۱-۱۳۹۳	۶۹۵۰۹	۱۵۳۸۲۹	۲۲۱۲	۸۷۹	۴۴۹	۳۴۳۸۶۲	۱۷۳۹۸۵
	۱۳۹۴-۱۳۹۶	۵۶۳۱۴	۱۳۶۴۳۲	۲۴۳۲	۴۹	۳۳	۱۹۳۱۱۱۴	۸۴۱۹۴۵
	۱۳۹۷-۱۳۹۹	۶۱۶۶۷	۱۴۳۳۳۳	۲۳۲۵	۴۱	۴۳	۲۱۱۰۷۰۰	۸۸۶۳۵۵
	۱۳۸۵-۱۳۹۹	۶۸۱۰۸	۱۵۲۷۵۱	۲۲۵۴	۹۴۸	۴۶۰	۱۲۶۹۰۹۷	۵۴۹۸۴۴
	رشد	-۲۳	-۲۱	۳	-۹۸	-۹۶	۹۹	۱۱۵
کلزا	۱۳۸۵-۱۳۸۷	۱۴۷۳۱۳	۲۸۳۹۲۷	۱۸۹۲	۰	۰	۱۳۵	۷۵۹
	۱۳۸۸-۱۳۹۰	۸۵۴۰۰	۱۵۲۶۰۰	۱۷۹۲	۰	۰	۰	۱۸۰۸
	۱۳۹۱-۱۳۹۳	۸۵۶۸۸	۱۵۴۳۵۹	۱۷۹۸	۳	۳	۲۲۹۶۱	۱۴۵۶۴
	۱۳۹۴-۱۳۹۶	۱۳۳۶۰۳	۲۷۵۱۲۰	۲۰۳۸	۲	۲	۶۱۰۵۶	۳۴۷۷۰
	۱۳۹۷-۱۳۹۹	۱۷۳۴۳۹	۳۷۱۳۶۱	۲۱۳۷	۶	۵۴	۲۶۴۹۰	۱۷۷۷۶
	۱۳۸۵-۱۳۹۹	۱۲۵۰۸۹	۲۴۷۴۷۴	۱۹۳۱	۲	۱۲	۲۲۸۷۴	۱۳۹۳۵
	رشد	۱۸	۳۱	۱۳	-	-	۱۹۵۲۲	۲۲۴۳
آفتاب‌گردان	۱۳۸۵-۱۳۸۷	۵۳۴۸۸	۶۵۵۵۰	۱۲۷۳	۹۶۱	۸۷۷	۸۹۱۴	۴۸۶۳
	۱۳۸۸-۱۳۹۰	۴۸۳۳۴	۵۴۹۳۸	۱۱۵۳	۵۷۳	۵۳۹	۳۲۸۲۰	۲۴۸۱۳
	۱۳۹۱-۱۳۹۳	۴۹۲۷۴	۴۹۳۳۹	۹۲۹	۵۲۷	۶۹۶	۳۶۶۰۲	۵۶۳۸۹
	۱۳۹۴-۱۳۹۶	۵۷۶۳۵	۵۷۳۳۹	۹۹۳	۱۰۱۸	۱۲۲۹	۱۰۷۳۷۵	۱۳۲۹۲۲
	۱۳۹۷-۱۳۹۹	۶۲۰۰۰	۶۲۰۰۰	۱۰۰۰	۱۶۹۱	۶۶۵	۶۹۸۰۰	۸۳۵۹۰
	۱۳۸۵-۱۳۹۹	۵۴۱۴۶	۵۷۸۳۱	۱۰۷۰	۹۵۴	۸۰۲	۵۱۱۰۲	۶۰۵۱۶
	رشد	۱۶	-۵	-۲۱	۷۶	-۲۴	۶۸۳	۱۶۱۹

مأخذ: یافته‌های تحقیق بر اساس اطلاعات سازمان خواربار و کشاورزی و مرکز تجارت بین‌المللی.

رشدی که داشته به ۶۰ درصد افزایش یافته است. میزان خودکفایی آفتابگردان در دوره ۱۵ ساله ۴۰ درصد کاهش یافته است.

در نهایت، در میان چهار محصول منتخب، وابستگی به واردات برای تأمین بازار داخلی محصولات ذرت و سویا بالاست. این موضوع از دو سو موجب نگرانی‌های جدی است؛ از سویی، شدت تحریم‌های مالی در سال‌های اخیر باعث شده است که شرایط ورود کالاهای مختلف از جمله کالاهای کشاورزی با چالش جدی همراه باشد. از سوی دیگر، با توجه به کاهش ارزش ریال در سال‌های تحریم، ارزش واردات هر تن محصولات کشاورزی افزایش یافته است. این موضوع سبب می‌شود که با توجه به افزایش قیمت نهاده‌های دامی، تولید داخل با افزایش قیمت مواجه شود که موجب کاهش قدرت خرید اقشار مختلف، به‌ویژه اقشار کم‌درآمد با سهم بالای جمعیتی می‌شود که نتیجه آن، کاهش دسترسی اقتصادی و به دنبال آن، افزایش ناامنی غذایی است. می‌توان بیان داشت که نهاده‌های دامی و دانه‌های روغنی باید از مهم‌ترین اولویت‌های کشور برای سرمایه‌گذاری کشاورزی فراسرزمینی باشند که در این میان، محصولات ذرت و سویا از درجه اهمیت بالاتری برخوردار هستند.

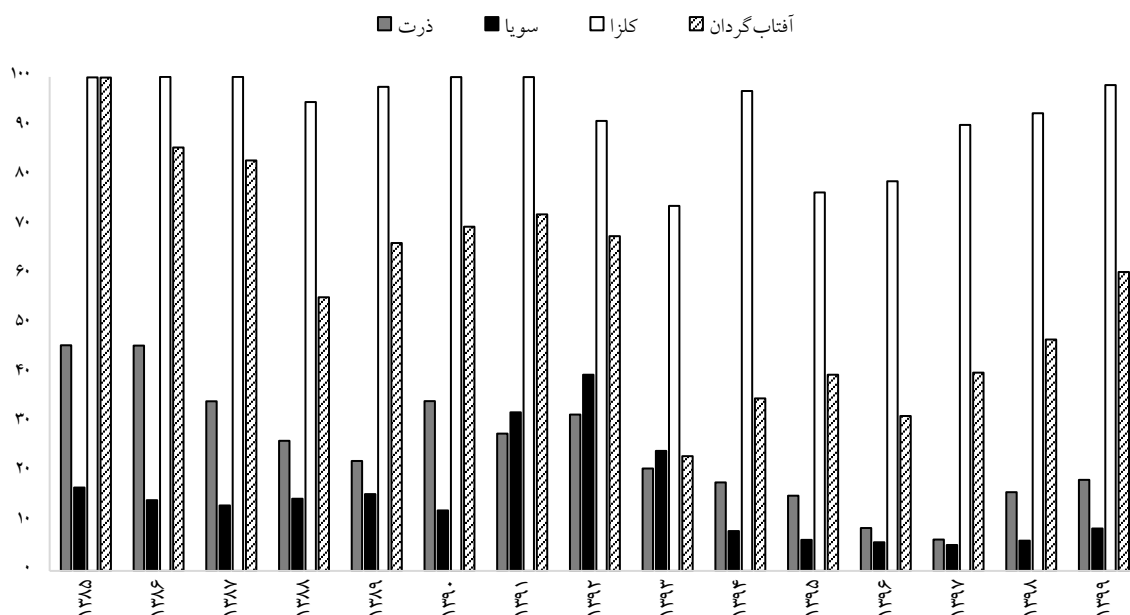
کشاورزی فراسرزمینی در صورتی پایدار و مفید واقع می‌شود که با رویکرد برد-برد میان ایران و کشورهای میزبان تنظیم شده باشد.

ناکارآمدی نظام شبکه جهانی تجارت برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان، به‌ویژه در بحران‌های جهانی و همه‌گیر شفاف شد و تمایل کشورها به کشاورزی فراسرزمینی افزایش یافت.

۲-۱- شاخص خودکفایی

شاخص خودکفایی محصولات منتخب، در نمودار شماره ۱ نشان داده شده است. براین اساس، درجه خودکفایی هر چهار محصول ذرت، سویا، کلزا و آفتابگردان کاهش یافته است. در سال ۱۳۹۹، بیشترین درجه خودکفایی برای کلزا با ۹۸ درصد و کمترین درجه خودکفایی برای سویا با ۹ درصد بود. بررسی روند شاخص خودکفایی بیان‌کننده این است که درجه خودکفایی ذرت در سال ۱۳۸۵، ۴۶ درصد بود که این میزان در دوره‌ای ۱۵ ساله و در سال ۱۳۹۹، به ۱۸ درصد رسید. درجه خودکفایی سویا نیز روند کلی کاهشی داشته است؛ به‌گونه‌ای که درجه خودکفایی سویا در سال ۱۳۸۵، ۱۷ درصد بود که در سال ۱۳۹۲ به ۴۰ درصد افزایش یافت، ولی در سال ۱۳۹۹ به کمتر از ۱۰ درصد کاهش یافت. دو محصول کلزا و آفتابگردان که از خودکفایی بالاتری برخوردار بودند، در سال‌های اخیر با کاهش روبه‌رو شدند که این کاهش برای آفتابگردان شدیدتر بوده است؛ به‌گونه‌ای که خودکفایی ۱۰۰ درصدی کشور در سال ۱۳۸۵ برای محصول آفتابگردان در سال ۱۳۹۳ به کمتر از ۲۵ درصد رسید که در سال‌های اخیر با

نمودار ۱- شاخص خودکفایی محصولات منتخب

مأخذ: یافته‌های تحقیق بر اساس اطلاعات سازمان خواربار و کشاورزی.

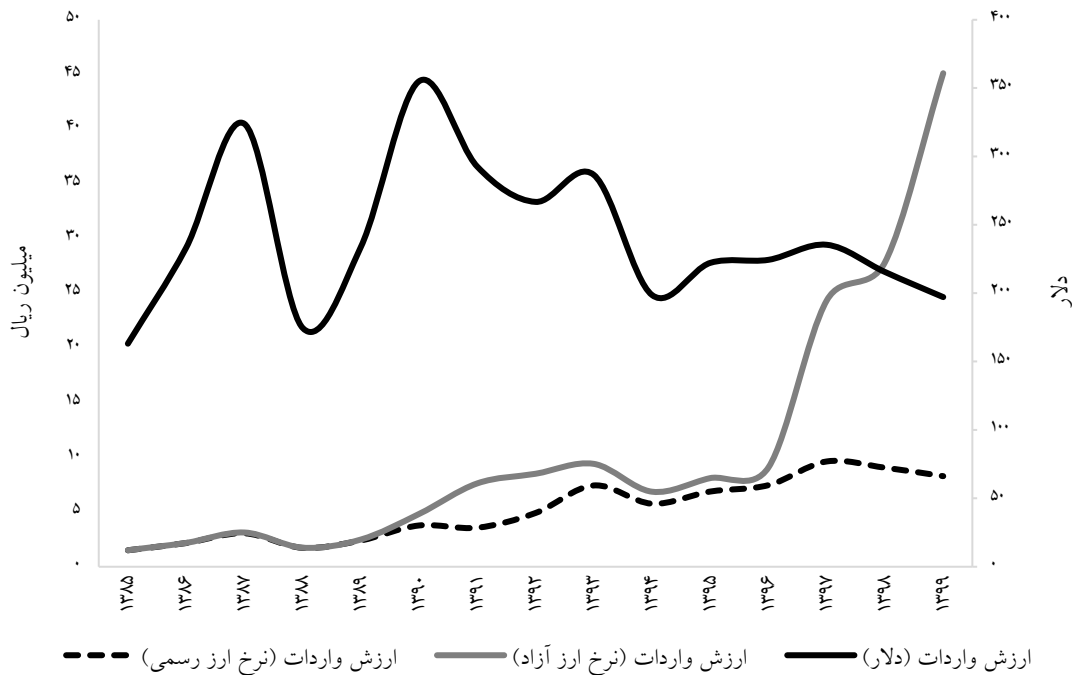
۱۳۹۷ مواجهه بوده که موجب شده است نرخ ارز رسمی کشور با افزایش ۴۰۰ درصدی، از ۹۰۰۰ به ۴۲۰۰۰ ریال افزایش یابد که نتیجه آن، افزایش بیش از ۴۰۰ درصدی ارزش واردات ریالی هر تن ذرت است؛ به گونه‌ای که در سال ۱۳۸۵ هر تن ذرت کمتر از ۲ میلیون ریال بود که این میزان برای سال ۱۳۹۹، به بیش از ۸ میلیون ریال رسید. افزایش ارزش واردات بر اساس ارز بازار آزاد نیز به بیش از ۴۵ میلیون ریال رسید (نمودار شماره ۲).

کشاورزی فراسرزمینی به صورت سرمایه‌گذاری و بهره‌برداری از منابع و ظرفیت‌های دیگر کشورها برای تولید محصولات کشاورزی در راستای تأمین نیاز بازار داخلی یا صادرات در کشور سرمایه‌گذار تعریف می‌شود.

۲-۲- روند زمانی ارزش واردات هر تن از محصولات منتخب

همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، یکی از چالش‌های پیش روی کشور در سال‌های اخیر کاهش ارزش ریال بوده که موجب شده است که اثر منفی رشد قیمتی محصولات منتخب برای ایران بیشتر باشد. در ادامه، ارزش واردات هر تن از محصولات منتخب بررسی می‌شود. ارزش واردات دلاری و ریالی هر تن ذرت بیان‌کننده این است که ارزش دلاری واردات هر تن ذرت در سال ۱۳۸۵، ۱۷۰ دلار بوده که با رشد ۱۷/۵ درصدی به ۲۰۰ دلار در سال ۱۳۹۹ رسیده در حالی که در این دوره ۱۵ ساله، کشور با مشکلات بین‌المللی متفاوتی مانند تحریم‌های چندجانبه آمریکا و اتحادیه اروپا در سال ۱۳۸۵، تحریم‌های بین‌المللی در سال ۱۳۸۹ و تحریم‌های اولیه و ثانویه آمریکا در سال

نمودار ۲- ارزش واردات هر تن ذرت

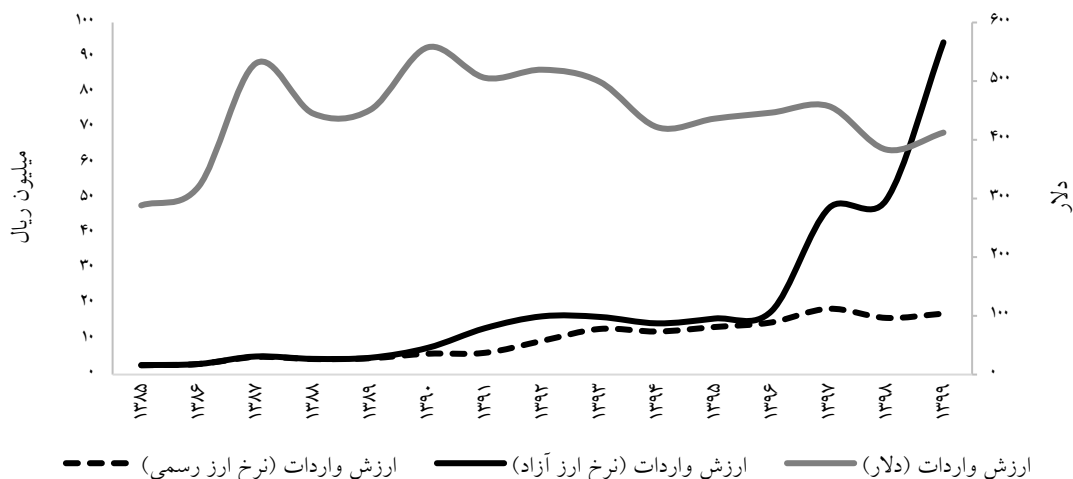
مأخذ: یافته‌های تحقیق بر اساس اطلاعات سازمان خواربار و کشاورزی.

شدت بیشتری افزایش یافته است؛ به گونه‌ای که میانگین قیمت گوشت قرمز در سال ۱۳۸۵ حدود هر کیلو ۵۰ هزار ریال بود که در سال ۱۳۹۹ با افزایش ۲۵۰۰ درصدی، به ۱ میلیون ۲۵۰ هزار ریال رسید.

توجه به سرمایه‌گذاری در کشت فراسرزمینی، سیکل امنیت غذایی، اقتصادی و ملی را بهبود می‌بخشد؛ به گونه‌ای که با توسعه کشت فراسرزمینی، مؤلفه‌های دسترسی فیزیکی و اقتصادی امنیت غذایی ارتقا می‌یابد و با اثرگذاری بر ظرفیت‌های اجتماعی جامعه موجب بهبود امنیت اقتصادی می‌شود که نتیجه غایی آن، ارتقای امنیت ملی است.

ارزش دلاری و ریالی واردات هر تن سویا در نمودار شماره ۳ نشان داده شده است. ارزش دلاری هر تن واردات سویا در دوره‌ای ۱۵ ساله نزدیک به ۳۵ درصد افزایش یافته در حالی که ارزش ریالی واردات کشور رشد ۵۵۵ درصدی داشته است؛ به گونه‌ای که در سال ۱۳۸۵ واردات هر تن سویا برای ایران هزینه‌ای ۲/۶ میلیون ریالی داشت که این قیمت برای سال ۱۳۹۹ و با نرخ ارز رسمی ۴۲۰۰۰ ریال، ۱۷/۳ میلیون ریال بود. بر اساس دلار بازار آزاد، ارزش واردات هر تن سویا به بیش از ۹۰ میلیون ریال رسیده است. از این رو می‌توان بیان داشت هزینه‌های تولیدکنندگان محصولات دامی افزایش زیادی یافته و همچنین، توزیع زمانی نهاده‌های دامی یکسان نبوده که این باعث شوک بازار مصرفی شده و قیمت محصول دامی با

نمودار ۳- ارزش واردات هر تن سویا

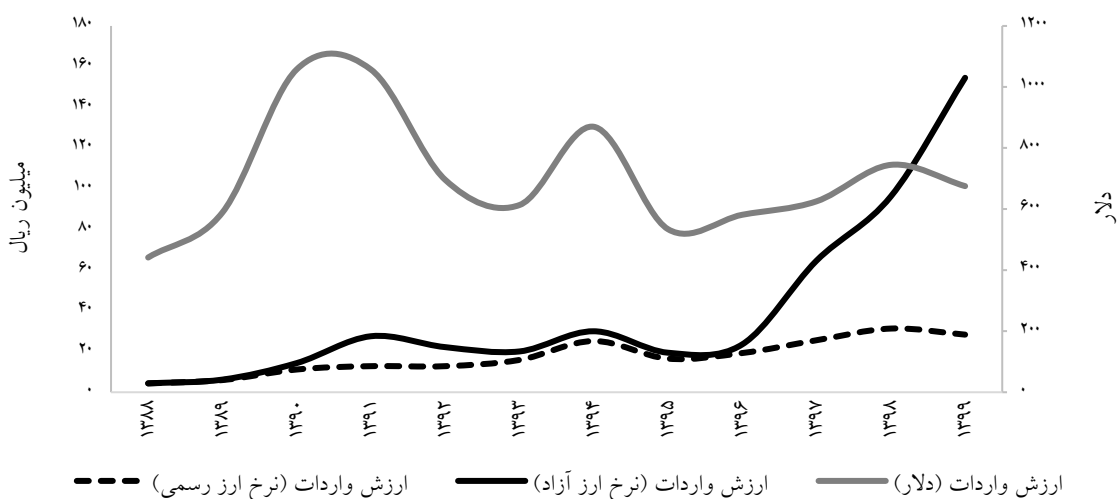

مأخذ: یافته‌های تحقیق بر اساس اطلاعات سازمان خواربار و کشاورزی.

واردات کلزا و آفتاب‌گردان به بیش از ۱۵۰ و ۲۸۰ میلیون ریال رسید. نکته شایان توجه اینکه، تولیدات داخلی این دو محصول تأمین‌کننده اصلی نیاز بازار داخلی است. با وجود این، اگر به تولید این دو محصول در قالب تولید داخلی و کشت فراسرزمینی توجه نشود، موجب می‌شود که در آینده منبع اصلی تأمین این دو محصول، واردات از شبکه جهانی تجارت باشد.

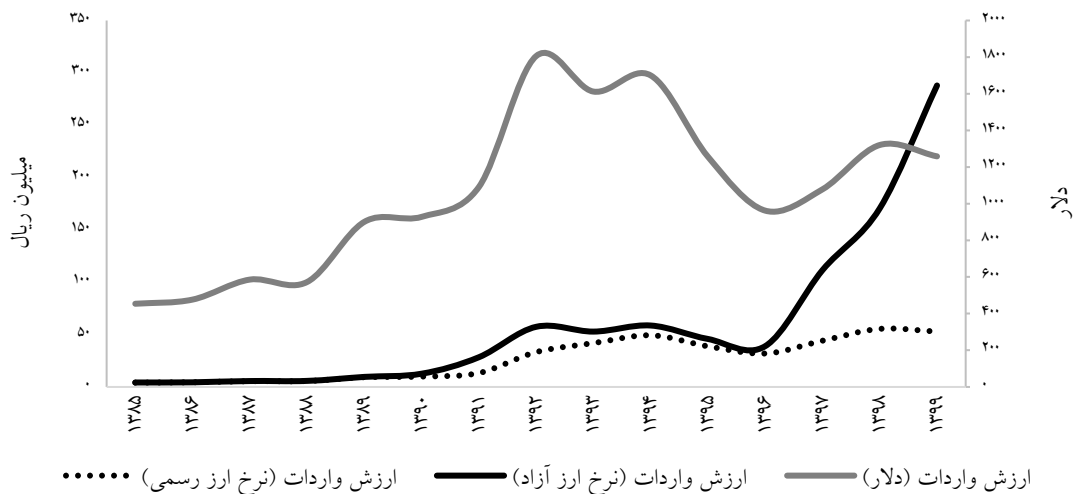
ارزش دلاری و ریالی واردات هر تن کلزا و آفتاب‌گردان نیز شرایط مشابهی داشت (نمودارهای شماره ۴ و ۵)؛ به‌گونه‌ای که ارزش دلاری هر تن کلزا ۵۳ درصد و هر تن آفتاب‌گردان ۱۷۷ درصد بود درحالی‌که ارزش ریالی هر تن واردات کلزا و آفتاب‌گردان به ترتیب افزایش ۵۵۰ و ۱۷۰ درصدی را تجربه کردند. بر اساس دلار بازار آزاد، ارزش هر تن

نمودار ۴- ارزش واردات هر تن کلزا

مأخذ: یافته‌های تحقیق بر اساس اطلاعات سازمان خواربار و کشاورزی.

نمودار ۵- ارزش واردات هر تن آفتاب‌گردان

مأخذ: یافته‌های تحقیق بر اساس اطلاعات سازمان خواربار و کشاورزی.

غیرمستقیم بر آن اثر دارند. بی‌توجهی به هرکدام از این دو مؤلفه، امنیت ملی را با خدشه مواجه می‌سازد. کاهش امنیت غذایی موجب کاهش امنیت اقتصادی و ظرفیت‌های اجتماعی کشور می‌شود که تأثیر مرکب آن، امنیت ملی را با چالش جدی روبه‌رو می‌کند. یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های امنیت غذایی دسترسی فیزیکی و اقتصادی اقشار مختلف جامعه به مواد غذایی باکیفیت در طول زمان است. سرمایه‌گذاری هدفمند و بلندمدت کشور در کشت فراسرزمینی دانه‌های روغنی و نهاده‌های دامی این امکان را ایجاد می‌کند که نیاز بازار داخلی به نحو مؤثری پاسخ داده شود و دسترسی فیزیکی و اقتصادی مردم افزایش یابد که نتیجه آن، ارتقای سطح امنیت غذایی و به دنبال آن، امنیت اقتصادی و ملی است.

با توجه به کاهش ضریب خودکفایی دانه‌های روغنی و نهاده‌های دامی و مواجهه کشور با چالش‌های متعدد بین‌المللی مانند تحریم‌های مالی، نمی‌توان بر ظرفیت‌های شبکه جهانی تجارت برای

درنهایت، از میان محصولات منتخب مورد بررسی، منبع اصلی تأمین نیاز بازار محصولات ذرت و سویا واردات است و ایران وابستگی بالایی به واردات این محصولات دارد درحالی‌که این موضوع برای محصولات کلزا و آفتاب‌گردان متفاوت است. به عبارتی، تولیدات داخلی نقش اصلی را در تأمین نیاز بازار این محصولات دارد. باوجوداین، شاخص‌های آماری دو محصول کلزا و آفتاب‌گردان هشدار لازم را در خصوص این دو محصول می‌دهند که ضرورت دارد به آن توجه ویژه‌ای شود. از منظر برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در سرمایه‌گذاری کشت فراسرزمینی می‌توان بیان داشت که کشت محصولات ذرت و سویا اولویت بالاتری در مقایسه با کلزا و آفتاب‌گردان دارند.

۳- ملاحظات امنیت اقتصادی

امنیت غذایی و اقتصادی دو مؤلفه اصلی چرخه پویای امنیت ملی به شمار می‌روند که مستقیم و

غلات، دانه‌های روغنی و نهاده‌های دامی است. تحلیل‌های صورت‌گرفته در خصوص چهار محصول ذرت، سویا، کلزا و آفتاب‌گردان بیان‌کننده این موضوع است که تأمین بازار داخلی دو محصول ذرت و سویا وابستگی بالایی به واردات دارد. از این رو تکیه بر واردات این محصولات برای تأمین نیاز بازار داخلی و در نهایت، ارتقای سطح امنیت غذایی جامعه راهکار مناسبی برای بلندمدت نیست. بنابراین، کشت فراسرزیمینی در بلندمدت اهداف امنیت غذایی را تأمین می‌کند.

کشاورزی فراسرزیمینی در صورتی پایدار و مفید واقع می‌شود که با رویکرد بردبر میان ایران و کشورهای میزبان تنظیم شده باشد. این رویکرد کمک می‌کند که ایران و کشورهای میزبان در این ساختار به اهداف در قراردادهای بلندمدتشان برسند. راهبردهای مؤثر و تعیین‌کننده در قرارداد دوجانبه کشاورزی فراسرزیمینی میان ایران و کشورهای میزبان برای دستیابی به فرایند بلندمدت بردبر در قالب دو دسته تعریف می‌شوند؛ دسته اول بیان‌کننده راهبردهای مؤثر داخلی برای بهره‌مندی کشور از این قرارداد است و دسته دوم دربرگیرنده راهبردهای مؤثر ایران در کشورهای میزبان است. پیشنهادها این پژوهش در دو گروه راهبردهای داخلی کشور و راهبردهای اثرگذار ایران در کشور میزبان ارائه شده است که در ادامه مطرح می‌شوند.

الف- راهبردهای داخلی کشور

- توجه به ظرفیت‌های کشور میزبان: از مهم‌ترین راهبردهای مؤثر برای ایران، توجه به مؤلفه‌های متعدد

تأمین نیازهای غذایی کشور از مسیر واردات متکی بود. بی‌توجهی به کشت فراسرزیمینی کشور را با چالش جدی امنیت غذایی روبه‌رو می‌سازد؛ به‌گونه‌ای که از سویی، دسترسی فیزیکی به نهاده‌های دامی و دانه‌های روغنی با چالش روبه‌رو و موجب کاهش ظرفیت‌های تولیدی می‌شود و از سوی دیگر، تأمین دانه‌های روغنی با قیمت بالا موجب می‌شود که به‌رغم دسترسی فیزیکی جامعه، دسترسی اقتصادی با چالش مواجه شود و قیمت محصولات تولیدی بالاتر از قدرت خرید مردم باشد. از این رو اختلال در هریک از این دو مؤلفه دسترسی در وهله اول موجب کاهش امنیت غذایی بخش عمده‌ای از جامعه می‌شود که نتیجه آن، کاهش امنیت اقتصادی مردم است که در صورت ناتوانی در مدیریت آن، امنیت ملی با مشکل جدی روبه‌رو می‌شود.

توجه به سرمایه‌گذاری در کشت فراسرزیمینی، سیکل امنیت غذایی، اقتصادی و ملی را بهبود می‌بخشد؛ به‌گونه‌ای که با توسعه کشت فراسرزیمینی، مؤلفه‌های دسترسی فیزیکی و اقتصادی امنیت غذایی ارتقا می‌یابد و با اثرگذاری بر ظرفیت‌های اجتماعی جامعه موجب بهبود امنیت اقتصادی می‌شود که نتیجه غایی آن، ارتقای امنیت ملی است.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

اهمیت امنیت غذایی باعث شده است که بسیاری از کشورها به سمت سرمایه‌گذاری کشاورزی در خارج از مرزها حرکت کنند. یکی از این سرمایه‌گذاری‌ها، کشت فراسرزیمینی است که بیشترین میزان برای

- ایجاد پایگاه اطلاعات جامع: درنهایت، ضرورت دارد که پایگاه اطلاعات جامع برای بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای کشت فراسرزمینی در وزارت جهاد کشاورزی ایجاد شود که در طول زمان سیاست‌ها و برنامه‌های دقیق و جامع‌تری در قراردادهای آتی کشت فراسرزمینی اتخاذ شود.

ب- راهبردهای ایران در کشور میزبان

- تعهد به نیازهای جوامع محلی در کشور میزبان: از مهم‌ترین راهبردهای ایران در کشورهای میزبان، تعهد به نیازهای جوامع محلی است. به عبارتی، ضرورت دارد سیاست‌های کشت فراسرزمینی به‌گونه‌ای تبیین شود که نیازهای جوامع محلی مانند اشتغال و معیشت اقشار محلی در آن لحاظ شود؛ زیرا بی‌توجهی به این مسائل در مرحله اول کشور میزبان و سپس ایران را با چالش‌های جدی از جمله اعتراضات محلی مواجه می‌کند. از این رو هماهنگی میان سرمایه‌گذاران کشت فراسرزمینی، وزارت جهاد کشاورزی و سفارت ایران در کشورهای میزبان ضرورتی مهم است.

- بررسی مداوم و پویای فرایند پیشرفت پروژه سرمایه‌گذاری: باید ارتباط سرمایه‌گذاران ایرانی با مردم محلی کشورهای میزبان که معیشتشان در گروی فعالیت‌های کشاورزی است، بیشتر شود تا به‌صورت مداوم و پویا از فرایند پیشرفت پروژه سرمایه‌گذاری آگاه شوند و به دنبال رفع نارضایتی مردم محلی برای بهبود روند توسعه کشت فراسرزمینی باشند.

- ایجاد الگوی تجاری عادلانه با توجه به ظرفیت‌های جمعیت‌شناختی کشور میزبان:

مانند منابع طبیعی غنی، موقعیت جغرافیایی، ظرفیت نیروی انسانی، زیرساخت‌ها و امکانات مناسب و درنهایت، قرابت فرهنگی و سیاسی برای انتخاب کشورهای میزبان است. بی‌توجهی به این مؤلفه‌ها باعث افزایش هزینه و ریسک‌های سرمایه‌گذاری شرکت‌ها می‌شود و بسیاری از پروژه‌ها را ناپایدار می‌کند. ضرورت دارد که دولت با هماهنگی رایزن‌های سفارت در کشور میزبان، اطلاعات لازم را کسب کند و در اختیار نهادهای ذی‌ربط و سرمایه‌گذاران قرار دهد.

- اتخاذ سیاست‌های حمایتی پویا: ضرورت دارد که دولت از مسیر وزارتخانه‌های ذی‌ربط مانند جهاد کشاورزی با اتخاذ سیاست‌های حمایتی پویا شرایط مناسب سرمایه‌گذاری را در راستای ترغیب فعالان حوزه بخش کشاورزی برای سوق به کشت فراسرزمینی ایجاد کند.

- تقویت روابط بین‌المللی و دیپلماسی اقتصادی: دولت باید با تقویت روابط بین‌المللی و دیپلماسی اقتصادی با کشورهای مختلف از مسیر رایزن‌های اقتصادی، فرصت‌های مناسب سرمایه‌گذاری در کشت فراسرزمینی را ایجاد کند.

- توسعه ظرفیت تولید داخلی: باید هم‌زمان با ایجاد شرایط مناسب برای کشت فراسرزمینی، وزارت جهاد کشاورزی به توسعه ظرفیت تولید داخلی دانه‌های روغنی و نهادهای دامی کشور توجه ویژه‌ای کند. ارتقای ظرفیت تولید محصولات کشاورزی کشور و تحقق خودکفایی غذایی باید پیش‌فرض سرمایه‌گذاری خارجی کشاورزی در کشت فراسرزمینی باشد.

میزبان داشته باشد. یکی از چالش‌های پیش روی قراردادهای کشت فراسرزیمینی، حالت استعماری کشورهای سرمایه‌گذار، مخصوصاً کشورهای توسعه‌یافته و درحال‌توسعه مانند چین در کشورهای میزبان است که به‌مرور اعتراضات محلی و سپس ملی را در پی دارد. ازاین‌رو ایجاد همکاری میان سرمایه‌گذاران ایرانی و نهادهای محلی با ارتباط میان وزارت جهاد کشاورزی ایران و نهاد مسئول در کشورهای میزبان بسیار حیاتی است.

مجموعه راهبردهای بیان‌شده موجب اتخاذ سیاست‌های مناسب برای افزایش انطباق سرمایه‌گذاری ایران در کشت فراسرزیمینی با الگوی توسعه و نیازهای کشور میزبان می‌شود که نتیجه آن، ایجاد الگوی همکاری دوطرفه هدفمند و کارا برای دستیابی به هدف بردبرد است.

منابع

- لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور (۱۴۰۱).
- Chichava, S., Duran, J., Cabral, L., Shankland, A., Buckley, L., Lixia, T., & Yue, Z. (2013). "Brazil and China in Mozambican agriculture: Emerging insights from the field." *ids Bulletin*, 44(4), 101-115.
- FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2021. *The State of Food Security and Nutrition in the World 2021. Transforming food systems for food*

ضرورت دارد که الگوهای تجارت عادلانه و فراگیر متناسب با ظرفیت‌ها، قوانین و مقررات محلی و در سایه احترام به آداب‌ورسوم و باورهای مردم محلی انتخاب شود. درک شرایط اجتماعی، فرهنگی و مناسبات رسمی و غیررسمی مناطق محلی نقش اساسی برای ایران در راستای دستیابی به اهداف بلندمدت خود در کشت فراسرزیمینی دارد. ازاین‌رو دریافت اطلاعات تکمیلی در خصوص مؤلفه‌های جمعیت‌شناختی از سوی سفارتخانه‌های ایران در کشورهای میزبان برای ارائه به سرمایه‌گذاران کشور بسیار اهمیت دارد.

- حفاظت از منابع طبیعی و محیط‌زیست: تخریب منابع و محیط‌زیست کشور میزبان، آن‌ها را با تردیدهای جدی برای انعقاد قراردادهای آینده مواجه می‌سازد. این موضوع برای کشور چالشی جدی ایجاد می‌کند. به عبارتی، در میان افکار بین‌المللی نباید این حس پدید آید که ایران برای ارتقای امنیت غذایی خودش به غارت منابع طبیعی دیگر کشورها روی آورده است. حفاظت از منابع طبیعی و محیط‌زیست کشور میزبان اهمیت بسیاری دارد. ازاین‌رو بررسی دستورالعمل‌های زیست‌محیطی توسط وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌های زیست‌محیطی ذی‌ربط و در اختیار قرار دادن اطلاعات کشورهای میزبان به سرمایه‌گذاران کشت فراسرزیمینی ضروری است.

- توجه به امنیت غذایی کشور میزبان: مهم‌ترین راهبرد کشور باید این باشد که در کنار توجه به امنیت غذایی مردمش، توجه ویژه‌ای به امنیت غذایی کشور

Distribution of Arable Land among Countries within the “Belt and Road Initiative”.” *Agriculture*, 11(9), 848.

یکی از مهم‌ترین دلایل این موضوع کاهش ظرفیت منابع آبی کشور است؛ زیرا ذرت محصولی آبرو و تولید آن نیازمند منابع آبی غنی است. نکته شایان توجه اینکه، اتکای بالا به واردات، کشور را با چالش جدی مواجه می‌کند؛ زیرا افزون‌بر ناکارایی شبکه جهانی تجارت، ایران به واسطه تحریم‌ها با محدودیت مالی در این شبکه روبه‌روست که موجب می‌شود آثار منفی بر ثبات حجمی و زمانی تولید و همچنین، ثبات قیمت داشته باشد.

security, improved nutrition and affordable healthy diets for all. Rome, FAO.

- Food and agriculture organization of the United Nations. (2021). <https://www.fao.org/faostat/en/#home>.
- International trade center. (2021). <https://www.trademap.org/Index.aspx>.
- Jiang, X., Chen, Y., & Wang, L. (2019). “Can China’s agricultural FDI in developing countries achieve a win-win goal?—enlightenment from the literature.” *Sustainability*, 11(1), 41.
- Kaarhus, R. (2018). “Land, investments and public-private partnerships: what happened to the Beira Agricultural Growth Corridor in Mozambique?.” *The Journal of Modern African Studies*, 56(1), 87-112.
- Morea, D., & Balzarini, M. (2018). “Financial sustainability of a public-private partnership for an agricultural development project in Sub-Saharan Africa.” *Agricultural Economics*, 64(9), 389-398.
- Wang, Y., Sarkar, A., Ma, L., Wu, Q., & Wei, F. (2021). “Measurement of Investment Potential and Spatial